

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата педагогічних наук, доцента кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Свйонтик Олександри Олександрівни на дисертаційне дослідження Ковби Миколи Вікторовича на тему
«Військово-патріотичне виховання старшокласників у системі освіти України (перша чверть ХХІ ст.)»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
(галузь знань 01 Освіта/Педагогіка)
за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність та доцільність дисертації.

Зміст освітньої роботи зі старшокласниками потребує оновлення відповідно до соціальних, політичних та економічних обставин життєдіяльності нашого суспільства, відображати сучасні шляхи та засоби здійснення виховного впливу згідно з державним стандартом освіти. Військові обставини розвитку українського суспільства виокремлюють проблему патріотичного виховання особистості. Це обумовлено кризовими умовами, де патріотизм стає цінністю не тільки особистості, а й нашої держави для збереження її як європейської країни. Патріотизм як соціально-історичне явище у різні епохи має певні акценти у своєму змісті, тому потребує перегляду педагогами відносно соціальних потреб, суспільних обставин, виховних стратегій.

Військово-патріотичне виховання на рівні світорозуміння активно формується з періоду старшого дошкільного віку, коли громадянські почуття від любові до Батьківщини набувають нового змісту – готовності її захищати, зберігати, відстоювати, боротися, тому повинно досліджуватися педагогами, психологами, філософами, істориками для створення напрямів освітньої діяльності.

У сучасних закладах освіти впроваджуються інноваційні технології, застосовуються нові методи спрямовані на особистісно орієнтовану модель виховання, щоб забезпечити її розвиток як суб'єкта пізнавальної та практичної діяльності. Вивчення та критичний аналіз кращих здобутків педагогів, який є предметом дослідження у поданій для огляду дисертації на тему «Військово-патріотичне виховання старшокласників у системі освіти України (перша чверть ХХІ ст.)» є актуальним для сучасної педагогічної науки. Зокрема, дисертаційна робота є складником науково-дослідницької роботи кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Українська освіта у контексті європейських інтеграційних процесів» (0117U005400), «Тенденції розвитку освіти в кризових умовах: історія, теорія і практика» (0123U100619).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Аналіз тексту дисертації, змісту публікацій Миколи Ковби дають змогу зробити висновок про наукову обґрунтованість і достовірність результатів, отриманих під час науково-теоретичного дослідження. Дисертація характеризується системним підходом щодо предмету дослідження та містить логічно викладений послідовний хід думок автора, підкріплений численними цитатами сучасних науковців. У змісті дослідження педагогічні положення, висновки і рекомендації сформульовані з обґрунтуванням, відповідають меті й завданням роботи. Доцільним є використання теоретичних, пошуково-бібліографічних, проблемно-хронологічних, прогностичних, емпіричних методів.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі й обґрунтуванні теоретико-методичних засад військово-патріотичного виховання старшокласників у системі освіти України впродовж 2002–2024 рр. та визначенні його тенденцій в умовах сьогодення.

Окреслено хронологічні межі дослідження. Нижня межа зумовлена прийняттям спеціального Указу президента України від 25.10.2002 № 948/2002 «Про Концепцію допризовної підготовки й військово-патріотичного виховання молоді», що передбачав визначення основних освітніх напрямів діяльності педагогів у підготовці молоді до захисту Вітчизни. Верхня межа (2024 р.) визначається сучасним суспільно-політичним становищем України, зокрема, активною фазою російсько-української війни.

Дисертаційна робота має вагоме практичне значення, яке полягає в розробці і апробації авторського вибіркового курсу «Військово-патріотичне виховання молоді в контексті геополітичних змін»; створенні концепції сайту «PatriotHub» – освітнього блогу, в основі якого інтерактивне та онлайн-навчання, спрямоване на засвоєння основ військово-патріотичного виховання шляхом надання доступу до інформації швидкого пошуку необхідного; розробці рекомендацій для здобувачів освіти (учнів), учителів, батьків, адміністрації; підготовці термінологічного словника з військово-патріотичного виховання для учнів та вчителів у системі освіти України. Здобуті в процесі дослідження дані можуть слугувати підготовці нових праць теоретико-методологічного та методичного характеру, присвячених вивченню вітчизняного педагогічного досвіду військово-патріотичного виховання.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Аналіз дисертації М.В. Ковби дає підстави розглядати її як завершений та цілісний науковий доробок з проблеми, важливої для української педагогічної науки та практики військово-патріотичного виховання старшокласників. Тема розкрита повністю, матеріал викладений в логічній послідовності відповідно до поставлених і вирішених завдань, які

узгоджуються з метою дослідження і відповідають його предмету. Текст дисертації оформлено згідно вимог.

Структура дисертації є обґрунтованою і логічною. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків, які ілюструють ґрунтовну дослідницьку роботу. Справляє позитивне враження джерельна база роботи (351 найменування), що свідчить про системне й глибоке осмислення досліджуваної проблеми.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми та доцільність її наукової розробки; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; охарактеризовано його методи, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, відомості про публікації, в яких відображено основні теоретичні положення, висновки дисертаційного дослідження.

Наукові положення та висновки дисертації належним чином обґрунтовані. Про це свідчить аналіз тексту дисертації та змісту публікацій автора. Науковий апарат, представлений у вступі дисертаційного дослідження, дає можливість сформулювати цілісне уявлення про структуру роботи, її інструментарій, способи інтерпретації отриманих даних. Об'єктивність дослідницького пошуку зумовлена опрацюванням масиву наукових джерел, на підставі яких сформульовано власне бачення досліджуваної проблеми. Вірогідність та аргументованість одержаних результатів і висновків забезпечуватиметься всебічним аналізом предмета дослідження, теоретико-методичним обґрунтуванням вихідних позицій, дотримання принципів цілісності дослідження та цінності академічної доброчесності.

У першому розділі дисертації подано стан дослідженості проблеми військово-патріотичного виховання (п 1.1); визначено понятійно-категоріальний апарат дослідження (п 1.2), де термін «військово-патріотичного виховання» визначений в історичній ретроспективі й актуалізований в сучасному розумінні суспільством, а також подається авторське тлумачення терміну; проаналізовано зміст державних законодавчих документів щодо визначення освітніх завдань військово-патріотичного виховання молоді (п. 1.3).

Дисертантом визначено основні тенденції військово-патріотичного виховання старшокласників у досліджуваний період. Зокрема, виділено перспективні стратегії для розвитку військово-патріотичного виховання старшокласників, особлива увага приділена періоду Революції гідності (2014), коли були сформульовані освітні завдання, де захист законів демократії та національної ідентичності повинен стати ключовим напрямом державної та суспільної діяльності, а також визначено зміни в законодавчо-правових документах у напрямі військової підготовки молоді з періоду

2021 р. і виховання мотивації у готовності стати до захисту України й популяризувати в суспільстві здобуття військових професій (2022 р.).

У другому розділі проаналізовано передумови, етапи, зміст та операційно-діяльнісний компонент військово-патріотичного виховання старшокласників у системі освіти України упродовж 2002–2024 рр.; детально обґрунтовано основну виховну ідею захисту України в об'єктивних умовах військового конфлікту, починаючи з періоду відкритого загарбання (2014). Дослідник визначає зміни у змісті освітньої політики нашої держави щодо військово-патріотичного виховання, співпрацю громадськості, діяльність позашкільних установ з підготовки громадян до захисту України (2.1). Порівняльний аналіз проведено щодо змін підходів до читання курсу «Захист Вітчизни» і «Захист України» в старшій школі. Здійснено вивчення процесу становлення національної свідомості молоді у виокремленні моральної, світоглядної, громадянської складової особистісних цінностей у контексті військово-патріотичного виховання в досліджуваній період (2.2.). Робота містить схеми, діаграми, циклограми, таблиці, які деталізують та узагальнюють висновки та статистику досліджуваної проблеми. Широкою є презентація опису кращого досвіду роботи педагогів у військових ліцях, загальноосвітніх школах, яка охоплює усі регіони України і представлена з використанням Інтернет ресурсів.

У третьому розділі представлено опитування респондентів щодо якості військово-патріотичного виховання, яке вказує на необхідність подальшої роботи з покращення програм військово-патріотичного виховання молоді, роз'яснення їх важливості та адаптацію до сучасних реалій та потреб.

Досліджено процес «інституціоналізація військово-патріотичного виховання», який передбачає створення та впровадження на державному рівні офіційних програм, стандартів і нормативних документів, що регулюють військово-патріотичне виховання в школах. Одним із завдань цього напрямку є формування стандартів навчальних дисциплін, пов'язаних з військово-патріотичним вихованням. Визначено тенденції розвитку професійної компетентності майбутніх учителів щодо окресленої проблеми. На основі проведеного дослідження розроблені рекомендації щодо військово-патріотичного виховання старшокласників для адміністрації шкіл, учителів, старшокласників, їх батьків.

Висновки за результатами виконання дисертаційного дослідження відповідають поставленим завданням та підкреслюють наукову новизну й практичну цінність наукової роботи.

Заслужовують уваги укладені додатки до дисертації, які логічно доповнюють та ілюструють зміст наукової роботи.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в наукових публікаціях, захищених за темою дисертації.

Основні положення і висновки дисертації були представлені й обговорювалися на засіданнях кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, а також у Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, в Національній академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, в додатку представлено довідки про апробацію дослідження. Отримані в дисертації матеріали упродовж 2022–2024 років оприлюднено й обговорено на міжнародних, всеукраїнських, регіональних науково-практичних конференціях і методичних семінарах.

Основні результати дисертаційного дослідження Ковби М.В. висвітлено в 9 наукових працях, а саме: 5 статей у наукових виданнях України (категорії Б), 4 праці, які засвідчують апробацію матеріалів дослідження.

Дотримання академічної доброчесності, відповідність анотації основним положенням дисертації. Дисертаційна робота Ковби Миколи Вікторовича на тему «Військово-патріотичне виховання старшокласників у системі освіти України (перша чверть ХХІ ст.)» виконана самостійно з дотриманням академічної доброчесності. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, в якій відображені власні напрацювання автора, що дозволило вирішити поставлені у роботі завдання. Робота містить теоретичні положення і висновки, сформульовані дисертантом особисто. Відображені в дисертаційному дослідженні ідеї науковців мають посилання і використані з метою підкріплення ідей автора. Зміст анотацій українською та англійською мовами є ідентичним з текстом дисертації та достатньо висвітлює основні положення дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Позитивно оцінюючи здобутки дисертанта, відзначаючи теоретичну новизну та практичне значення запропонованої до захисту дисертації, звернемо увагу на окремі зауваження та побажання, які мають дискусійний характер:

1. Вважаємо, що робота могла бути більш ґрунтовного теоретичного аспекту, якщо б у першому розділі термін «патріотизм», який розглядається в етимології досліджень науковців, був представлений, виходячи з акцентів на особистісні цінності як почуття, прагнення захищати рідний край, розуміння історичної спорідненості з предками, мовної ідентичності.

2. У другому розділі представлено співпрацю з позашкільними громадськими організаціями, наприклад, участь у спортивних організаціях Сокіл, Хортинг (с. 106, с. 143 та ін.), роботу бібліотек (с. 117) у вихованні військово-патріотичного виховання, проте, діяльність Пласту представлена поверхнево. Вважаємо, що багаторічний досвід громадської організації духовно-патріотичного спрямування має цінність у збереженні наступності поколінь та історичну тяглість, тому може бути ширше представлений.

3. На нашу думку, додаткової аргументації потребує твердження дисертанта про «волонтерство як одна з кращих форм громадської співпраці».

Загальний висновок. У цілому, дисертація Ковби Миколи Вікторовича на тему «Військово-патріотичне виховання старшокласників у системі освіти України (перша чверть ХХІ ст.)» є завершеним, самостійним дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 № 44 (зі змінами) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), та може бути рекомендована до захисту у разовій спеціалізованій раді зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти Дрогобицького
державного педагогічного
університету імені Івана Франка

СВІ

Олександра СВІОНТИК

